

Nieuwsbrief

INSTITUUT
NATUUR- EN BOSONDERZOEK

KLINIEKSTRAAT 25, B-1070 BRUSSEL / NIJWSBRIEF@INBO.BE / WWW.INBO.BE

Dossier: PAS en DPB op het INBO

Op dit moment zijn twee programma's, de **Programmatische Aanpak Stikstof (PAS)** en de **Databank Passende Beoordeling (DPB)** in volle ontwikkeling op het INBO. Wat houden ze in?

[Meer....](#)

Minerale voedingstoestand van de Europese beuk gaat achteruit

Twee onafhankelijk van elkaar uitgevoerde onderzoeken stelden vast dat de minerale voedingstoestand van de beuk in Europa achteruitgaat. Hoe is het gesteld met de beuk in Vlaanderen? INBO onderzocht het op vijf Vlaamse proefvlakken.

[Meer....](#)

(Weer) een nieuwe boomziekte in ons land...

Er duiken in ons land geregeld nieuwe boomziekten op, en in december 2014 was het weer zover: In Jette werd **kastanjekanker** voor het eerst officieel vastgesteld. Wat zijn de symptomen van deze nieuwe ziekte? Wat is er aan te doen? Om bos- en groenbeheerders te informeren over kastanjekanker stelde het Diagnosecentrum voor Bomen van het INBO op vraag van het Agentschap voor Natuur en Bos een [informatieblad](#) samen.

[Meer....](#)

Wintereiken doorstaan droogtestress

Als gevolg van de klimaatverandering krijgt Vlaanderen waarschijnlijk te maken met drogere zomers. Om na te gaan hoe gevoelig zaailingen van wintereik zijn voor droogte, voerden we een droogtestressproef uit. De resultaten waren enigszins

verrassend.

[Meer....](#)

Handvaten voor communicatie over natuurontwikkeling

Communicatie speelt een belangrijke rol bij het creëren van het maatschappelijk draagvlak voor natuurontwikkeling. De voordelen of ecosystemendiensten die de natuur de mens levert, worden in de communicatie over natuurontwikkeling echter nog te weinig benut.

Met het rapport 'Communiceren over de voordelen van natuurontwikkeling: handvaten voor de initiatiefnemer' reiken we inspiratie aan over hoe je ecosystemendiensten kan gebruiken in de communicatie over natuurontwikkeling.

[Meer....](#)

Adviezen in de kijker

De twee adviezen die we in dit nummer van de INBO Nieuwsbrief in de kijker plaatsen zijn:

- [Advies over de verspreiding en impact van het damhert in Vlaanderen](#)
- [Advies over stadsvossen](#)

[Meer....](#)

Indicator in de kijker

We kijken naar de indicator '[Trend broedvogels van de kust](#)', die piekte in 2004 maar sinds dan scherp daalt...

[Meer...](#)

Workshop SEFINS op 11 juni

Het INBO werkt mee aan een workshop in het kader van

het [SEFINS](#)-project rond het **beheer van invasieve planten in de Rijn-Maas-Scheldedelta**. Deze workshop heeft plaats op 11 juni 2015 in De Heen. In deze workshop ligt de nadruk op een uitwisseling van kennis en ervaringen uit de praktijk.

[Meer informatie](#)

Share

Tweet

Forward

Copyright © 2015 Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Alle rechten voorbehouden.

Eindredactie: Niko Boone, Koen Van Muylem, Hugo Verreycken

Dossier PAS & DPB op het INBO (NB 05/15)

Op dit moment zijn twee programma's, de [Programmatische Aanpak Stikstof \(PAS\)](#) en de Databank [Passende Beoordeling \(DPB\)](#) in volle ontwikkeling op het INBO. Wat houden ze in?

Wat is PAS - wat doen we ervoor?

Europa verplicht de lidstaten om de Europees beschermde habitats en soorten in een gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen. De huidige stikstof (N)-deposities hypothekeren echter de realisatie daarvan.

Stikstofdeposities zijn afkomstig van activiteiten in onder meer landbouw, industrie, verkeer en energie. De PAS werkt uit hoe die N-uitstotende sectoren bij het ontwikkelen van nieuwe activiteiten in de toekomst kunnen evolueren.

Er is al heel wat wetenschappelijke kennis beschikbaar. Toch ontbreken nog gegevens over de effecten van N op habitats en soorten. Ook kennis van herstelmaatregelen voor het milderen van de negatieve effecten van te hoge N-deposities moet verder opgebouwd worden. Op vraag van de minister ontwikkelt het INBO een programma om aan die bijkomende monitorings- en onderzoeksvragen invulling te geven.

Wat is DPB - wat doen we ervoor?

Activiteiten in of in de omgeving van een [Speciale Beschermingszone](#) kunnen impact hebben op de instandhoudingsdoelen (IHD) voor dat gebied. Wanneer negatieve impact verwacht wordt, moet de initiatiefnemer een 'passende beoordeling' opmaken. Daarin wordt de potentiële impact van het nieuwe initiatief op de instandhoudingsdoelen ingeschat. Bijgevolg is kennis nodig over de toestand en de trends van de habitats en soorten.

De minister gaf daarom aan het ANB en het INBO de opdracht om een Databank Passende Beoordeling (DPB) te ontwikkelen. Het INBO heeft daarbij de verantwoordelijkheid voor het opzetten van de monitoringsdatabank. Daarin worden zowel soortgegevens verzameld als gegevens over de milieutoestand.

Wat zal het PAS-DPB programma op het INBO zoal omvatten?

Beide opdrachten samen zijn aanleiding tot het PAS-DPB onderzoeks- en monitoringsprogramma dat sinds 1 mei 2015 operationeel is op het INBO. Daarin zit onder meer een onderzoek naar de meest geschikte zones in de SBZ's waarbinnen habitats en leefgebieden van soorten gecreëerd kunnen worden, de zogenaamde 'zoekzones'. Daarnaast zullen we ook de effectiviteit van potentiële herstelmaatregelen voor het behouden of herstellen van de natuurkwaliteit onderzoeken. Het programma bevat verder onder meer:

- de actualisering van de habitatkaart
- het bepalen van de lokale staat van instandhouding (LSVI) van habitats
- de monitoring van de toestand en trends van grondwater, oppervlaktewater en bodem als milieubepalende factoren voor de instandhouding van habitats en soorten
- onderzoek naar de milieunormen die gehaald moeten worden om habitats, subhabitats en regionale belangrijke biotopen in een duurzame gunstige staat van instandhouding te houden of te brengen
- de toepassing van remote-sensingtechnieken voor het karteren en beoordelen van habitats
- onderzoek naar de toepassingsmogelijkheden van omgevings-DNA (e-DNA) om de (al dan niet verborgen) aanwezigheid van soorten te detecteren
- onderzoek naar de toepassing van populatiegenetische technieken om de, voor een duurzame instandhouding, vereiste minimale populatiegroottes van soorten in te schatten, de milieugrenswaarden voor soorten te bepalen en om moeilijk op te volgen of moeilijk waarneembare soorten te monitoren

De duur van dit programma loopt samen met de huidige politieke legislatuur (2014-2019). Binnen deze termijn is de opmaak van de voorlopige PAS (VPAS) en de opstart van de definitieve PAS (DPAS) voorzien. Het INBO schat dat voor het totaalprogramma, inclusief de ondersteuning voor databankontwikkeling, GIS-ondersteuning, laboratoriumanalyses, kwaliteitszorg, enz. een 45-tal VTE ingezet zal moeten worden. Voor een relatief klein agentschap als het INBO betekent dit een extreem hoge investering, die een sterke wijziging in de activiteiten van het INBO veroorzaakt.

Ook nu al verzorgt het INBO permanent en intensief wetenschappelijke ondersteuning van het IHD- en PAS-proces via deelname aan allerlei werk- en stuurgroepen die zijn opgericht in het kader van de VPAS. Deze adhoc-ondersteuning is qua inzet een moeilijk te begroten activiteit, maar schatten we globaal in op 3 VTE/jaar.

Voor de verplichte zesjaarlijkse rapportering aan Europa investeert het INBO al zeer fors in de monitoring van habitats en soorten. Deze taken zijn al langer vervat in de wettelijk vastgelegde taken van het INBO. Het nieuwe PAS-DPB-programma is een aanvulling hierop met onderzoeks- en monitoringsopdrachten.

Essentieel verschil tussen de IHD- en de PAS-DPB-aanpak is dat voor de eerste een rapportering gevraagd wordt op Vlaams niveau. Dat biedt de mogelijkheid om met een representatieve steekproefbenadering te werken. De tweede benadering vereist een veel intensievere, vrijwel gebiedsdekkende aanpak, omdat in principe voor elke locatie in alle SBZ's uitspraken mogelijk moeten zijn.

Contactpersoon voor het PAS-DPB-IHD programma op het INBO is [Maurice Hoffmann](#) .

Minerale voedingstoestand van de Europese beuk gaat achteruit (NB 05/15)

De minerale voedingstoestand van de beuk in Europa gaat achteruit. Dit wil zeggen dat de beuken niet de juiste hoeveelheden voedingselementen opnemen. Twee onafhankelijk van elkaar uitgevoerde onderzoeken stelden dit vast op basis van langetermijngegevens. De onderzoekers verzamelden deze gegevens tijdens intensieve monitoring in proefvlakken van het ICP Forests Level II-meetnet.

De twee voornaamste oorzaken voor die achteruitgang zijn de effecten van bodemverzuring als gevolg van te hoge deposities van stikstof en zwavel tijdens de voorbije decennia en de klimaatverandering. De verslechterende minerale voedingstoestand zou op termijn kunnen leiden tot een daling van de groei en de vitaliteit van de beuk.

In beide onderzoeken werden ook gegevens uit de vijf Vlaamse Level II-proefvlakken opgenomen. In tegenstelling tot de resultaten voor Europa, lijkt de voedingstoestand van de beuk in Vlaanderen momenteel stabiel te zijn. Ook de kroontoestand van de beuk vertoont in Vlaanderen geen duidelijke trend. Zo stelden we vast dat de frequentie van de zaadproductie bij de beuk sinds het begin van deze eeuw sterk is toegenomen. Het is niet meteen duidelijk of dit goed of slecht is. Zaadproductie kost een boom veel energie en kan wijzen op stress, maar kan ook leiden tot natuurlijke verjonging van het bos. Verdere opvolging van de voedingstoestand en de vitaliteit van de beuk is nodig om na te kunnen gaan welke toekomst deze boomsoort bij ons heeft.

[Arne Verstraeten](#) , [Bruno De Vos](#) , [Nathalie Cools](#) , [Geert Sioen](#) , [Peter Roskams](#)

Onderzoeksprojecten: [Bosvitaliteitsinventaris \(Level 1\)](#) | [Meetnet abiotiek Natura 2000 habitattypen: atmosferische depositie](#)

Referenties

- [Jonard, M., Fürst, A., Verstraeten, A., Thimonier, A., Timmermann, V., Potocic, N., Waldner, P., Benham, S., Hansen, K., Merilä, P., Ponette, O., De La Cruz, A. C., Roskams, P., Nicolas, M., Croisé, L., Ingerslev, M., Matteucci, G., Decinti, B., Bascietto, M. & Rautio, P., 2015. Tree mineral nutrition is deteriorating in Europe. *Global Change Biology* 21:418-430.](#)
- [Talkner U, Meiwes KJ, Potočić N, Seletković I, Cools N, De Vos B, Rautio P, 2015. Phosphorus nutrition of beech \(*Fagus sylvatica* L.\) is decreasing in Europe. *Annals of Forest Science*. DOI 10.1007/s13595-015-0459-8](#)

(Weer) een nieuwe boomziekte in ons land ... (NB 05/15)

Er duiken in ons land geregeld nieuwe boomziekten op, denken we maar aan de essenziekte of de bloedingsziekte bij paardenkastanje. In december 2014 was het weer zover. In Jette werd kastanjekanker voor het eerst officieel vastgesteld in België. Deze infectie, veroorzaakt door de schimmel *Cryphonectria parasitica*, kwam oorspronkelijk enkel voor in Azië. Via een ommetje langs de Verenigde Staten (introductie einde 19e eeuw) kwam de schimmel in Europa terecht (Italië, 1938), waar hij de tamme kastanje infecteerde. De ziekte verspreidde zich snel en veroorzaakte vooral in Zuid-Europa aanzienlijke schade.

De symptomen van kastanjekanker zijn divers: bladverwelking, tak- en kroonsterfte, kankervorming en plaatselijke

verdikking van de stam of de takken, ... Chronische infecties kunnen de hoofdtakken en de stam volledig ringen, waarna de boom uiteindelijk afsterft.

Natuurlijke verspreiding van de schimmel gebeurt via de sporen, maar ook transport van geïnfecteerde planten en niet-ontschorst hout van geïnfecteerde bomen kan nieuwe besmettingen veroorzaken.

Aangetaste bomen worden het best gekapt en vernietigd. Biologische bestrijding van deze ziekte is mogelijk en wordt onder andere met succes toegepast in kastanjeboomgaarden in Zuid-Frankrijk. Deze methode vraagt wel voorbereidend onderzoek en deskundigheid waardoor ze zeker niet algemeen toepasbaar is.

Om bos- en groenbeheerders te informeren over kastanjekanker stelde het Diagnosecentrum voor Bomen van het INBO op vraag van het Agentschap voor Natuur en Bos een [informatieblad](#) samen.

[Peter Roskams](#) , [Arthur De Haeck](#)

Bijlage(n)

 [infoblad-kastanjekanker.pdf](#)

Wintereiken doorstaan droogtestress (NB 05/15)

Als gevolg van de klimaatverandering krijgt Vlaanderen waarschijnlijk te maken met drogere zomers. Om na te gaan hoe gevoelig zaailingen van wintereik zijn voor droogte, voerden we een droogtestressproef uit. In de vroege zomer onderwierpen we zaailingen van verschillende herkomstgebieden aan een korte droogteperiode. Na de droogteperiode kregen de zaailingen opnieuw volop water.

De gestresseerde zaailingen vertoonden na afloop van de proef gemiddeld een sterkere hoogtegroeï. Dit was onverwacht omdat droogte verminderde biomassa-productie met zich meebrengt.

Vermoedelijk heeft de droogtestress in de zaailingen een proces gestart waarbij de bladeren afsterven, waarna aan een nieuwe groeischeut wordt begonnen. Jonge eiken die midden in het groeiseizoen manueel worden ontbladerd, maken immers een nieuwe groeischeut met nieuwe bladeren.

Blijkbaar hebben we in onze proef net op tijd de planten opnieuw water gegeven. Hierdoor stootten de gestresseerde planten hun bladeren niet af, terwijl tegelijk meer zaailingen een nieuwe groeischeut produceerden in vergelijking met de controleplanten.

Het effect van de extra groeischeut kwam vooral voor bij zaailingen die met twee in een pot zaten en dus ook nog eens onderlinge competitie ondergingen. Bovendien waren er verschillen tussen de herkomstgebieden. De proef toont aan dat zaailingen van wintereik droogtetolerant zijn. De extra groeischeut laat op het groeiseizoen kan de zaailingen wel gevoeliger maken voor vroege vorsten in het najaar.

[Kristine Vander Mijnsbrugge](#), Arion Tuscan

Handvaten voor communicatie over

natuurontwikkeling (NB 05/15)

Communicatie speelt een belangrijke rol bij het creëren van het maatschappelijk draagvlak voor natuurontwikkeling. De voordelen of ecosysteemdiensten die de natuur de mens levert, worden in de communicatie over natuurontwikkeling echter nog te weinig benut. Communiceren over de voordelen van natuur en natuurontwikkeling kan immers bijdragen tot een vlottere realisatie van projecten - al blijft het allerbelangrijkste natuurlijk gewoon een goed project. Net daarom is het van belang dat communicatie en ecosysteemdiensten al van bij de definitie en het ontwerp van een project ingezet worden om met de belanghebbenden in dialoog te gaan.

Met het rapport '[Communiceren over de voordelen van natuurontwikkeling: handvaten voor de initiatiefnemer](#)' reiken we inspiratie aan over hoe je ecosysteemdiensten kan gebruiken in de communicatie over natuurontwikkeling. Het is een eerste bundeling van ideeën, inzichten en ervaringen ter zake en bevat onder meer een stappenplan om met de burger over de voordelen van een project te communiceren. Samen met de mensen uit de natuursector willen we dit thema verder verkennen en verdiepen. Frisse ideeën over inhoud, proces en vorm zijn hierbij altijd welkom.

[Lieven De Smet](#)

Adviezen in de kijker (NB 05/15)

Advies over de verspreiding en impact van het damhert in Vlaanderen

Het damhert kwam gedurende verschillende periodes in de geschiedenis in onze streken voor. Sinds de tweede helft van de 19e eeuw is het damhert vrijwel onafgebroken aanwezig in Vlaanderen. Die aanwezigheid is meestal het gevolg van introducties. Ondertussen wordt damhert meer en meer verspreid in Vlaanderen waargenomen en komen verschillende populaties voor onder andere in het Drongengoed (Oost-Vlaanderen). Het Belgian Forum on Invasive Species beschouwt het damhert als een uitheemse soort. Het damhert kan volgens hen een matige impact hebben op inheemse soorten en ecosystemen. Momenteel is de soort in Vlaanderen juridisch ingedeeld bij het jachtwild. Dat betekent dat gestreefd wordt naar een duurzame instandhouding van de populatie. In dit advies bekijken we de verspreiding van het damhert. We gaan ook na hoe de omliggende landen en regio's omgaan met de soort en welke impact de soort er heeft. Dergelijke informatie kan helpen om voor Vlaanderen populatiedoelstellingen voor het damhert op te stellen.

[Lees het integrale advies](#)

Advies over stadsvossen

De dichtheid van vossen in een aantal wijken van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest neemt toe. Deze 'stadsvossen' worden ook steeds minder schuw. De kans op contact tussen vossen en mensen en huisdieren wordt daardoor groter. De Brusselse overheid stelt zich daarom de vraag of stadsvossen agressief gedrag kunnen vertonen tegenover mensen en huisdieren. Stadsvossen zijn geen typisch Brussels fenomeen. In diverse (Europese) steden is dit al sinds geruime tijd bekend en er bestaan dan ook meerdere en uitgebreide studies over. In dit advies gaan we na of er uit andere (Europese) grootsteden agressief gedrag bekend is van stadsvossen tegenover mensen en huisdieren. We geven ook aan hoe het

risico op agressie of contact tussen stadsvossen en mensen en huisdieren verkleind kan worden.

[Lees het integrale advies](#)

[Niko Boone](#)

Indicator in de kijker (NB 05/15)

Indicator 'Trend broedvogels van de kust'

De indicator 'Trend broedvogels van de kust' toont de evolutie van het **aantal kustbroedvogels in de voorhaven van Zeebrugge, de Baai van Heist en op het Sternenschiereiland.**

De volgende soorten volgen we op: kokmeeuw, dwergstern, visdief, grote stern, stormmeeuw, zwartkopmeeuw, zilvermeeuw en kleine mantelmeeuw. Elders langs de kust broeden deze niet of in veel kleinere aantallen. Een uitzondering zijn de zilvermeeuw en de kleine mantelmeeuw. die broeden ook in andere kustlocaties in grotere aantallen, vooral in Oostende.

Het aantal broedparen van de meeste kustbroedvogels bereikte rond 2004 een hoogtepunt, alleen dwergstern bereikte al in 1997 een piek. Na 2004 ging het aantal broedparen van heel wat soorten sterk achteruit. In 2014 waren veel soorten nagenoeg verdwenen.

[Meer info](#)